

Derivancze — Derivational Analyser of Czech, Derinet

PLIN033

osolsobe@phil.muni.cz

Nástroje pro zpracování slovo tvorby

- *Deriv*
- *Derivancze*
- *Derinet*

Deriv (deb.fi.muni.cz/deriv) – bohužel neudržováno

- webové rozhraní
- schopnost pracovat s morfologickým slovníkem analyzátoru *(m)ajka*
- propojení s tištěnými slovníky
- propojení s korpusy
- Veronika Kalivodová: **Tvorba uživatelského manuálu pro DEBDict a Deriv (Bc. DP, FF MU, 2017: https://is.muni.cz/th/mggon/?zoomy_is=1)**
- OSOLSOBĚ, Klára, Karel PALA, Pavel ŠMERK a Dana HLAVÁČKOVÁ. Relations between Formal and Derivational Morphology in Czech. In **Czech in Formal Grammar**. Mnichov: Lincom, 2009. s. 79-87, 9 s. ISBN 978-3-89586-282-3.

Derivancze:

<https://nlp.fi.muni.cz/projects/derivancze/>

- Pala K., Šmerk P. (2015) Derivancze — *Derivational Analyzer of Czech*. In: Král P., Matoušek V. (eds) Text, Speech, and Dialogue. TSD 2015. Lecture Notes in Computer Science, vol 9302. Springer, Cham.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-24033-6_58

Derivancze — *Derivational Analyser of Czech*

Word for analysis:

OK

For more details see [TSD 2015 paper](#).

Data are not freely downloadable. If you need them, especially for research purposes, please contact ma@nlp.fi.muni.cz.

Hledání odvozených slov **generovaných** **automaticky** na základě brněnského slovníku (Ošelechů 1996)

Derivancze — *Derivational Analyser of Czech*

Word for analysis:

For more details see [TSD 2015 paper](#).

Data are not freely downloadable. If you need them, especially for research purposes, please contact ma@nlp.fi.muni.cz.

kralovat

Derivancze — *Derivational Analyser of Czech*

Word for analysis:

kralovat (15 15):

⇒ kralovaný k2rpaš 4 2

⇒ kralován k2pas 3 0

⇒ kralování k1verb 12 11

⇒ kralující k2prod 9 9

Description

⇒ word can be considered derived from the analyzed one

⇐ word can be considered base for the analyzed one

⇔ words can be considered equivalent

Numbers are 1 + whole part of \log_2 of frequency of the given lemma in CzTenTen12 and SYN corpora.

synv8

Korpus: [syn v8](#) | Dotaz: [kralovan.*](#) (62 výskyty) ▶ Promíchat: ✓ ▶ Pozitivní filtr: [kralovaní](#) (4 výskyty)

Výskytů: 4 | i.p.m.: 0 (vztaženo k celému korpusu) | ARF: 3,38 | Výsledek je promíchán

1 / 1

Výběr řádků: základní ▾

☐	Deniky Moravia	. Mezi hlavními kandidáty , kteří by mohli jejich šestileté	kralovaní / kralovaný / AAMP1-----1A-----	přerušit , jsou finský mistr SSV Helsinky , jeho ligový
☐	Maxim	stal se králem Lýdie . To samé (ale bez	kralovaní / kralovaný / AAMP5-----1A-----	) dělají kandaulisté i v roce 2013 , a mnohem
☐	Prostějovský týden	tábory , školy v přírodě . Helena Hermanová , jejíž	kralovaní / kralovaný / AAMP1-----1A-----	pozvedlo školní jídelnu na jednu z nejoblíbenějších místností v areálu
☐	Hospodářské noviny	všeobecně považována za slabší a svědčí o tom i čtyřleté	kralovaní / kralovaný / AAMP1-----1A-----	týmů ze západu ve Stanleyově poháru . Do role favorita

Korpus: [syn v8](#) | Dotaz: [kralován](#) ▶ Promíchat: ✓

Výskytů: 0 | i.p.m.: 0 (vztaženo k celému korpusu) | ARF: - | Výsledek je promíchán

Výběr řádků: základní ▾

czTenTen17

lemma kralovaný 19 less than 0.01		Left context	KWIC	Right context
☐	Details			
1	☐ lidovky.cz	stože měnil Fin pneumatiky o pět kol později než lídr závodu, Hamilton své	kralovaný kralovaný/k2eAgMnPc1d1	dotáhl až do cíle a zvítězil o 1,032 sekundy před Räikkönenem. </s><s>
2	☐ signaly.cz	hezké, ale nese to s sebou i stinné stránky. </s><s> Například zanedbává	kralovaný kralovaný/k2eAgMnPc1d1	a zachráněné princezny se vždy urazí, protože žádnou z nich si nevezme
3	☐ radiovaticana.c...	li, a tam, kam mohou vstoupit, přinášejí mír a radost. </s><s> To je způsob	kralovaný kralovaný/k2eAgMnPc1d1	Boha; to je jeho spasitelský plán; ? </s><s> tajemství? </s><s> v biblické
4	☐ wikisource.org	9. pros. 1309); opanoval' pomalu celé království a brzy nescházela mu ku	kralovaný kralovaný/k2eAgMnPc1d1	leda koruna. </s><s> Pro nabytí také té obrátil se roku 1319 ku papeži Ja
5	☐ eucharistie.cz	Pána by byl nevložil jho poddanství násilím na šiji svých národů? </s><s>	Kralovaný kralovaný/k2eAgMnPc5d1	Kristovo je však sladké - na život a na smrt jsou mu proto oddáni jeho po
6	☐ evangnet.cz	A pak se nám možná i ty chvíle úzkosti stanou znamením blízkosti božího	kralovaný kralovaný/k2eAgMnPc1d1	, znamením naděje, která si právě uprostřed temnot razí cestu. </s><s> A
7	☐ estranky.cz	toupili do Itálie roku 488 a úplně ho dobyli roku 493. </s><s> Theodorikovo	kralovaný kralovaný/k2eAgMnPc1d1	netrvalo dlouho, protože roku 526 zemřel. </s><s> Využitím boje o nástup

czTenTen17

lemma **kralován** 12 less than 0.01

Left context KWIC Right context

	Left context	KWIC	Right context
1	wikipedia.org pouze uznávají brit. královnu za svou hlavu – nejsou královstvím, ale je jim	kralováno kralován/k2eAgNnSc1d1). </s><s> Vhodnější je termín panování, doména popř. sféra – vizte také he
2	wikipedia.org nozdřejmě Spojené království. </s><s> Jinak souhlasím stím, že ostaním je	kralováno kralován/k2eAgNnSc4d1	... --Kolomaznik 23. 10. 2009, 19:25 (UTC) </s><s> Britská královna Alžběta
3	estranky.cz lo Westminster Abbey. </s><s> Byl umístěn pod trůnem, takže když byl král	kralován kralován/k2eAgMnSc1d1	za krále Anglie, byl také kralován jako Skotský král. </s><s> Takže potom se
4	estranky.cz /l umístěn pod trůnem, takže když byl král kralován za krále Anglie, byl také	kralován kralován/k2eAgMnSc1d1	jako Skotský král. </s><s> Takže potom se tihle studenti v 50. letech rozhod
5	nasemostecko.cz ála již v roce 2004. Tedy ještě předtím, než závodu Sydney - Hobart začalo	kralováni kralován/k2eAgMnPc1d1	větší jachty Wild Oats. </s><s> Loď YuuZoo, na které Martin Trčka pojede, j
6	blesk.cz a další tuneláři </s><s> vildasin: Raději ani nevědět, kolik si dědek za éru "	kralováni kralován/k2eAgMnPc1d1	" nahrabal a co všechno vlastní. </s><s> milosuvadokat: a ještě mu potrhli
7	skoda-forum.cz ovali také na čínské rallye , kterou si hned při prvním startu podmanili a byli	kralováni kralován/k2eAgMnPc1d1	na šampiony mistrovství Asia-Pacific Rally. </s><s> Na své si přišli také Ma

Pozadí morfologických slovníků

- Pražský (*MorfFlex*) i brněnský slovník byly vytvořeny na základě pravidel, které „rozgenerovaly“ potenciální (paradigmaticky tvořené) tvary.
- Od každého slovesa se tak tvoří:
 - a) úplný soubor tvarů pasivního přičestí/ tzv. krátkých tvarů (viz zde *kralován*), a to bez ohledu na to, zda jde o sloveso, které tyto tvary tvoří, či nikoliv;
 - b) úplný soubor tvarů dlouhých/adjektivních (viz zde *kralovaný*);
 - c) úplný soubor slovesných substantiv na *ní/tí* (viz zde *kralování*);
 - d) úplný soubor procesuálních adjektiv na *oucí/ící* omezený pouze videm (nedokonavým) základového slovesa (viz zde *kralující*).

Automatická morfologická analýza

- Je založena na slovnících, a tak pokud je ve slovníku ke tvaru nalezena dvojice lemma+tag, pak je použita, viz interpretace udělované překlepům.
- Dobře/špatně?
- Nikoliv, automatické nástroje lze např. využít k tomu, aby se ze slovníku odstranily přegenerované výsledky (např. na základě vyloučení/potlačení tvarů, které mají v korpusech nulovou/malou frekvenci). Tento postup je ovšem třeba aplikovat velmi opatrně (viz nepředpokládané, ale doložené tvary typu *kralováno* atd.)

Další funkce nástroje *Derivancze*: značky obsahující derivační vztahy (automaticky generované a ručně editované)

Numbers are 1 + whole part of \log_2 of frequency of the given lemma in CzTenTen12 and SYN corpora.

label	relation/example	# pairs in data both >1× in CzTenTen	both >1× in SYN	
k1dem	deminutives (<i>dům</i> — <i>domek</i>)	6342	5251	3343
k1f	nouns: masculine → feminine form (<i>doktor</i> — <i>doktorka</i>)	3196	2369	1881
k1jmf	surnames: masculine → feminine form (<i>Novotný</i> — <i>Novotná</i>)	2230	2049	2114
k1jmr	surnames: masculine → "family" form (<i>Novotný</i> — <i>Novotní</i>)	2212	1786	19
k1obyv	nouns: place/area → demonym/gentilic (<i>Kanada</i> — <i>Kanaďan</i>)	262	241	209
k2pos	noun → possessive adjective (<i>otec</i> — <i>otcův</i>)	30953	11879	6861
k2rel	noun → relational adjective (<i>mráz</i> — <i>mrazový</i>)	23531	18997	14614
k1prop	adjective → property/quality (<i>hluchý</i> — <i>hluchota</i>)	9901	7518	5988
k6a	adjective → adverb (<i>dobrý</i> — <i>dobře</i>)	45108	18947	12685
k1verb	verb → process/state/action (<i>bít</i> — <i>bití</i>)	35723	21335	15849
k2pas	verb → passive participle (<i>bít</i> — <i>bit</i>)	34847	11273	192
k2proc	verb → present active adjectival participle (<i>bít</i> — <i>bijící</i>)	15765	7040	5539
k2rakt	verb → past active adjectival participle (<i>zabít</i> — <i>zabivší</i>)	18106	1150	600
k2rpas	verb → past passive adjectival participle (<i>bít</i> — <i>bitý</i>)	35015	17842	12341
k2uce1	verb → adjective [~ purpose: beat → used for beating] (<i>bít</i> — <i>bicí</i>)	1672	1582	1390
k5freq	verb → frequentative (<i>bádat</i> — <i>bádávat</i>)	2228	1259	787
k1ag	verb → agent (<i>bádat</i> — <i>badatel</i>)	703	588	447
var	orthographical/morphological/derivational variant (no D-relation, <i>komunizmus</i> — <i>komunismus</i>)	568	409	100
Σ		268363	131516	84960

strom

Derivancze — *Derivational Analyser of Czech*

Word for analysis:

`strom` (19 19):

⇒ `stromek` k1dem 16 16

⇒ `stroměček` k1dem 16 15

⇒ `stromový` k2rel 14 12

⇒ `strůmek` k1dem 7 5

dům

Derivancze — *Derivational Analyser of Czech*

Word for analysis:

dům (22 21) :

⇒ domek k1dem 18 18

⇒ domový k2rel 9 0

Ajka:

<https://nlp.fi.muni.cz/projekty/wwwajka/WwwAjkaSkripty/morph.cgi?jazyk=0>

Morfologický analyzátor ajka – interaktivní režim

Zadejte krátký text nebo vložte soubor [zde](#).

domeček

Proved'

[\[Nápověda\]](#)

Jakou akci provést

Akcentovat

Segmentovat

Analyzovat

Vstupní kódování

ISO-8859-2

Windows-1250

Výsledek morfologické analýzy – interaktivní režim

(*) - Vypiš všechny odvozené tvary

Analyzovaný tvar: domeček

Základní tvar	Segmentace	Číslo vzoru	Kategorie
domeček (*)	=domeč=ek==	1587-vršeček	k1gInSc1
			k1gInSc4

? ***strom*** → ***stromek*** → ***stromeček***

× ***dům*** → ***domek***

a **separé** ***domek*** → ***domeček***

Derivancze — *Derivational Analyser of Czech*

Word for analysis:

domek (18 18) :

⇒ **domeček** k1dem 16 14

← **dům** k1dem 22 21

Problém je v automatickém zpracování dat, zejména v případě hláskových alternací a dalších nepravidelností, které jsou spoluformanty derivace

Derivancze — *Derivational Analyser of Czech*

Word for analysis:

`nosit` (19 17):

⇒ `nositel` k1ag 17 16
⇒ `nosící` k2proc 11 10
⇒ `nosívat` k5freq 12 11
⇒ `nošen` k2pas 10 0
⇒ `nošení` k1verb 16 14
⇒ `nošený` k2rpal 14 10

Derivancze — *Derivational Analyser of Czech*

Word for analysis:

`přát` (20 19):

⇒ `přán` k2pas 1 0
⇒ `přání` k1verb 19 17
⇒ `přávat` k5freq 8 7
⇒ `přaný` k2rpal 5 1
⇒ `přející` k2proc 13 11

Derivancze — *Derivational Analyser of Czech*

Word for analysis:

`velet` (16 15):

⇒ `velen` k2pas 11 0
⇒ `velení` k1verb 16 15
⇒ `velený` k2rpal 9 5
⇒ `velící` k2proc 13 11
⇒ `velívat` k5freq 3 1

Podobně:

Derivancze — *Derivational Analyser of Czech*

Word for analysis:

sázet (16 16):

- ⇒ sázecí k2ucel 11 9
 - ⇒ sázející k2proc 12 12
 - ⇒ sázen k2pas 7 0
 - ⇒ sázení k1verb 15 14
 - ⇒ sázený k2rpas 11 9
 - ⇒ sázivat k5freq 6 3
-

Derivancze — *Derivational Analyser of Czech*

Word for analysis:

stát (23 22):

- ⇒ státek k1dem 8 5
- ⇒ stan k2pas 7 5
- ⇒ stání k1verb 16 16
- ⇒ stáný k2rpas 8 0
- ⇒ stávat k5freq 19 18
- ⇒ staný k2rpas 6 1
- ⇒ stojící k2proc 17 16

Různé nesrovnalos

Derivancze — *Derivational Analyser of Czech*

Word for analysis:

Derivancze — *Derivational Analyser of Czech*

Word for analysis:

sát (16 12):

⇐ sát k2pas 16 12
⇒ sát k2pas 16 12
⇒ sátí k1verb 6 3
⇒ sátý k2rpas 8 5
⇒ sán k2pas 9 0
⇒ sán k2rakt 9 0
⇒ sání k1verb 14 11
⇒ sávat k5freq 7 1
⇒ sající k2proc 11 9
⇒ saný k2rpas 5 1

krýt (17 16):

⇒ krycí k2ucel 16 14
⇒ kryjící k2proc 12 10
⇒ kryt k2pas 17 15
⇒ krytí k1verb 16 14
⇒ krytý k2rpas 17 16

Derivancze — *Derivational Analyser of Czech*

Word for analysis:

hrát (22 21):

⇒ hrán k2pas 0 0
⇒ hrávat k5freq 15 15
⇒ hrající k2proc 16 17
⇒ hraní k1verb 17 16
⇒ hraný k2rpas 16 16

Tvary sací generované rozhraním *Ajky*

Odvozené tvary ke slovu "sací"

Negace: Afirmace															
Stupeň: Nominativ															
Rod: Mužský životný				Rod: Mužský neživotný				Rod: Ženský				Rod: Střední			
Pád	Singulár	Pád	Plurál	Pád	Singulár	Pád	Plurál	Pád	Singulár	Pád	Plurál	Pád	Singulár	Pád	Plurál
1	sací	1	sací	1	sací	1	sací	1	sací	1	sací	1	sací	1	sací
2	sacího	2	sacích	2	sacího	2	sacích	2	sací	2	sacích	2	sacího	2	sacích
3	sacímu	3	sacím	3	sacímu	3	sacím	3	sací	3	sacím	3	sacímu	3	sacím
4	sacího	4	sací	4	sací	4	sací	4	sací	4	sací	4	sací	4	sací
5	sací	5	sací	5	sací	5	sací	5	sací	5	sací	5	sací	5	sací
6	sacím	6	sacích	6	sacím	6	sacích	6	sací	6	sacích	6	sacím	6	sacích
7	sacím	7	sacími	7	sacím	7	sacími	7	sací	7	sacími, sacíma	7	sacím	7	sacíma, sacími

lemma *sací*

lemma **sací** 51,939 (4.13 per million)

Details

Left context

KWIC

Right context

1	☐ wikipedia.org il. </s><s> Rozvod: OHV (řízený vačkovým kotoučem), dvouventilový (s jedním	sací sací/k2eAgInSc7d1	a jedním výfukovým ventilem na válec) </s><s> A.C.A.B. (z anglického "All Cop
2	☐ wikipedia.org řízení nosné plochy. </s><s> Některé série měly na levé straně motorového krytu	sací sací/k2eAgNnSc1d1	hrdlo vzduchu do karburátoru. </s><s> Letouny byly rovněž vybaveny pumovým
3	☐ wikipedia.org cky šlo v podstatě o stejný vůz, s malými modifikacemi brzdového posilovače a	sacího sací/k2eAgNnSc2d1	potrubí u některých verzí. </s><s> Největším trhem pro společnost Giulietta byl:
4	☐ wikipedia.org Základem stálé sbírky Vzdušného muzea jsou objekty, instalace, vzduchostroj,	sací sací/k2eAgInPc1d1	a foukací objekty, vzdušná typografie a videa. </s><s> Sběrka je doplněna o vyp
5	☐ wikipedia.org íchnutím je vhodné seříznout konec stonku do špičky, což se dělá kvůli zvýšení	sací sací/k2eAgFnSc2d1	schopnosti rostliny a snazší zapáchnutí. </s><s> Kromě aranžovací hmoty jako
6	☐ wikipedia.org ytonu. </s><s> Markův vidlicový osmiválec byl zvýšením komprese, zvětšením	sacíh sací/k2eAgMnPc2d1	ventilů, speciálním vačkovým hřídelem, novým sáním a zvětšením karburátorů
7	☐ wikipedia.org standardní V8 lišil zadním spoilerem, zakrytou maskou chladiče a kapotou bez	sacího sací/k2eAgInSc2d1	otvoru. </s><s> Měl také širší podběhy a boční prahy. </s><s> V průběhu výrob
8	☐ wikipedia.org zidel se běžně používá podtlakový posilovač brzd využívající sníženého tlaku v	sací sací/k2eAgNnSc6d1	potrubí motoru k usnadnění ovládnání brzdového pedálu řidičem. </s><s> U aut
9	☐ wikipedia.org s> Od 90. let jej nahradilo elektronicky řízené nízkotlaké vstřikování benzínu do	sacího sací/k2eAgNnSc2d1	potrubí v prostoru před sacím ventilem a to společnou tryskou (SPI = Single-poi
10	☐ wikipedia.org ronicky řízené nízkotlaké vstřikování benzínu do sacího potrubí v prostoru před	sací sací/k2eAgInSc7d1	ventilem a to společnou tryskou (SPI = Single-point injection) nebo tryskami zvl:

Pozor

- *bít* → *bil* → *bicí*
- *krýt* → *kryl* → *krycí*
- *sát* → *sál* → *sací*
- *hrát* → *hrál* → *hrací*
- Ověřte, zda platí, že pokud se tvar účelového adjektiva na *cí* tvoří od kmene minulého slovesa, které nemá alternaci ve tvarech od kmene minulého, a zároveň má alternaci ve tvarech účelového adjektiva, pak ji nástroj *Derivance* nezná.

Která slovesa nemají alternaci kořenového vokálu?

- Kořenový vokál dlouhý infinitivu se nekrátí u sloves III. třídy *krýt*, pokud tímto vokálem je *á*.
- Seznam sloves: *hrát, hřát, okřát, přát, smát se, sát, vát, ...*

Derivancze — *Derivational Analyser of Czech*

Word for analysis:

přát (20 19):

- ⇒ *přán* k2pas 1 0
- ⇒ *přání* k1verb 19 17
- ⇒ *přávat* k5freq 8 7
- ⇒ *přaný* k2rpa 5 1
- ⇒ *přející* k2proc 13 11

Zachycení paradigmatických derivací někde bez ohledu na významové posuny

Derivancze — *Derivational Analyser of Czech*

Word for analysis:

hodný (23 23):

⇒ hodnost klprop 13 12
⇒ hodnota klprop 14 13
⇒ hodně k6a 19 18

Derivancze — *Derivational Analyser of Czech*

Word for analysis:

hodnota (21 19):

⇒ hodnotový k2rel 15 13

Derivancze — *Derivational Analyser of Czech*

Word for analysis:

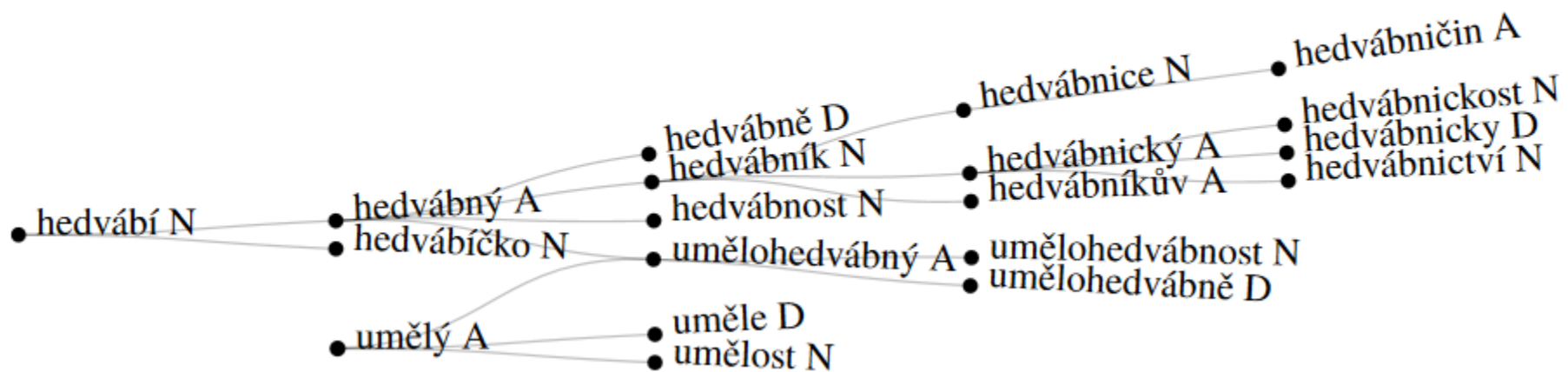
hodný (18 16):

⇒ hodnost klprop 15 14
⇒ hodně k6a 23 22

Derinet (<https://ufal.mff.cuni.cz/derinet>)

- **DeriNet 2.0 (<https://ufal.mff.cuni.cz/derimo2019/pdf-files/derimo2019-10.pdf>)**
- 1 milion lexemů (vzorek ze slovníku MorfFlex) propojených 808 tisíci derivačních vztahů a 600 odkazů z kompozit na základová slova;
- anotace morfologických kategorií (u všech lexémů – zajišťuje rozdílné derivační vztahy u homonym: *stát = V/N*, *tulení = N(v)/A(n)*, ...),
- identifikace kořenových morfů (u 250 lexemů),
- semantické labely (150 relací, 5 labelů),
- kompozita (600 lexemů)
- tzv. fiktivní lexémy (testování např. *-bízet*).

Lexikální síť - příklad

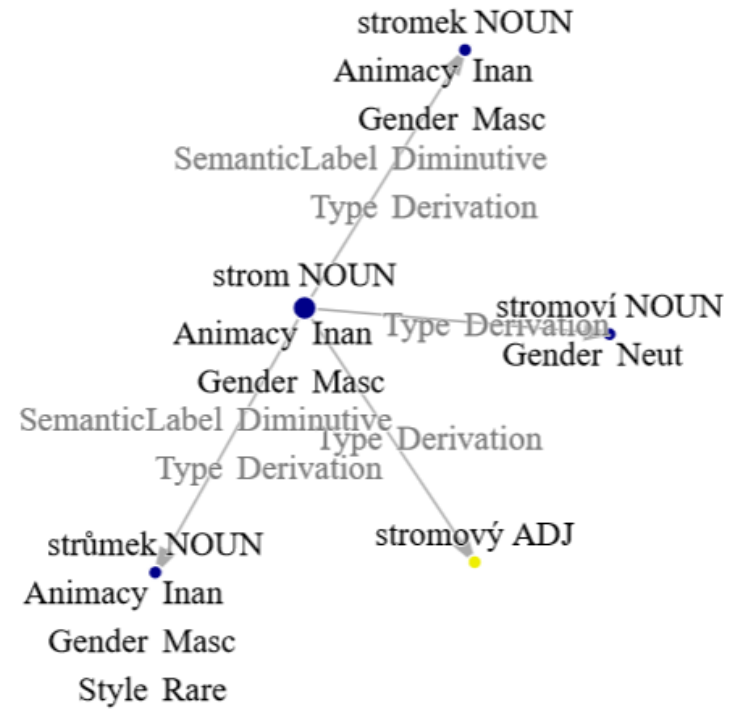

Sémantické labely

Label	Count
POSSESSIVE	88,718
FEMALE	29,023
ASPECT	15,439
ITERATIVE	11,886
DIMINUTIVE	5,939

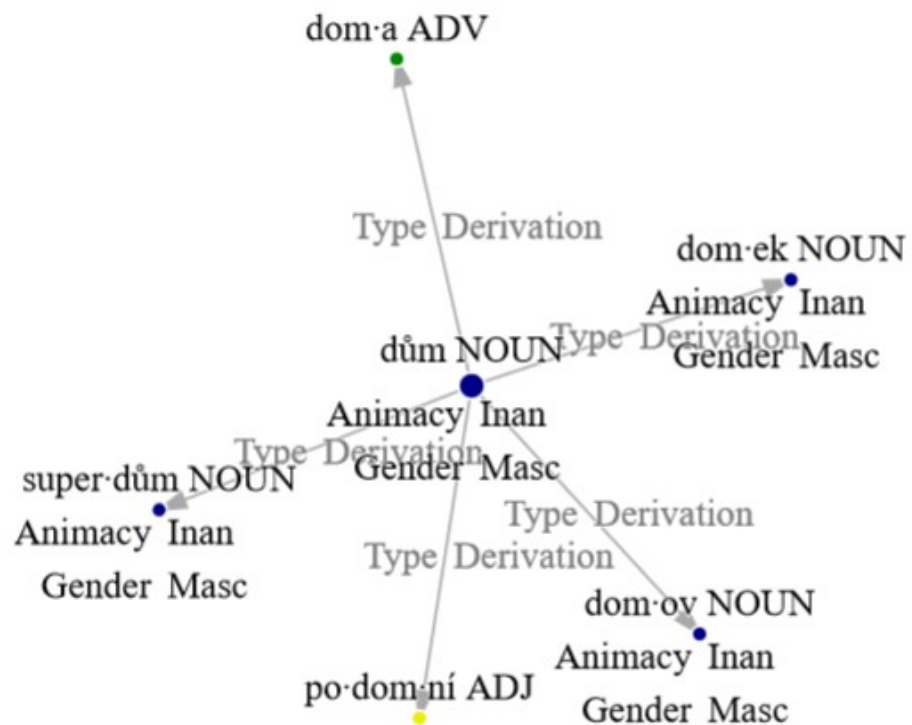
Table 3: Counts of the semantic labels in DeriNet 2.0 data.

strom

dům

<https://quest.ms.mff.cuni.cz/derisearch2/v2/databases/Czech-DeriNet-2.0/dcql?ci=false&defA=lemma&limit=10&offset=0&q=d%C5%AFm&style=stretch>

Vyzkoušejte na verzi 2.1

- The present version, **DeriNet 2.1**, contains over 1 million lexemes (sampled from the MorfFlex dictionary) connected by 782 thousand derivational relations, 144 relations of conversion, 295 relations of univerbisation, 1,952 links pointing from compounds to their base words, and 50,533 links connecting orthographic variants.
- <https://quest.ms.mff.cuni.cz/derisearch2/v2/databases/>

legenda k zobrazení

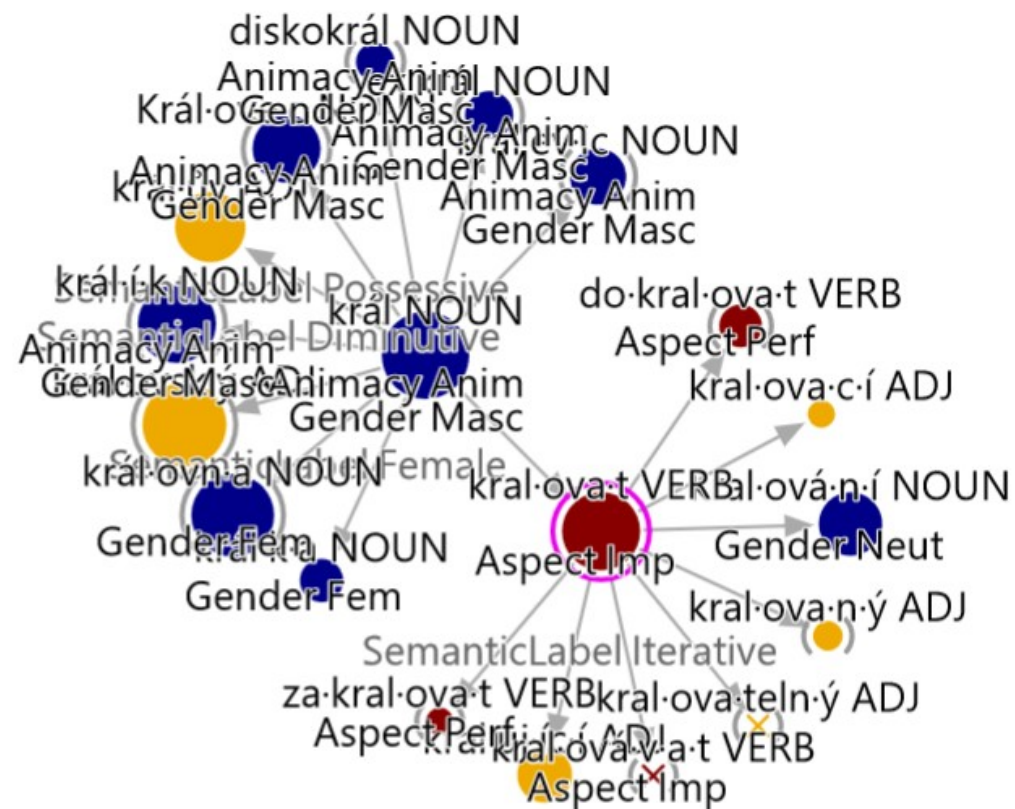
Part of speech categories

adjective ADJ	noun NOUN
adposition ADP	numeral NUM
adverb ADV	pronoun PRON
auxiliary AUX	verb VERB

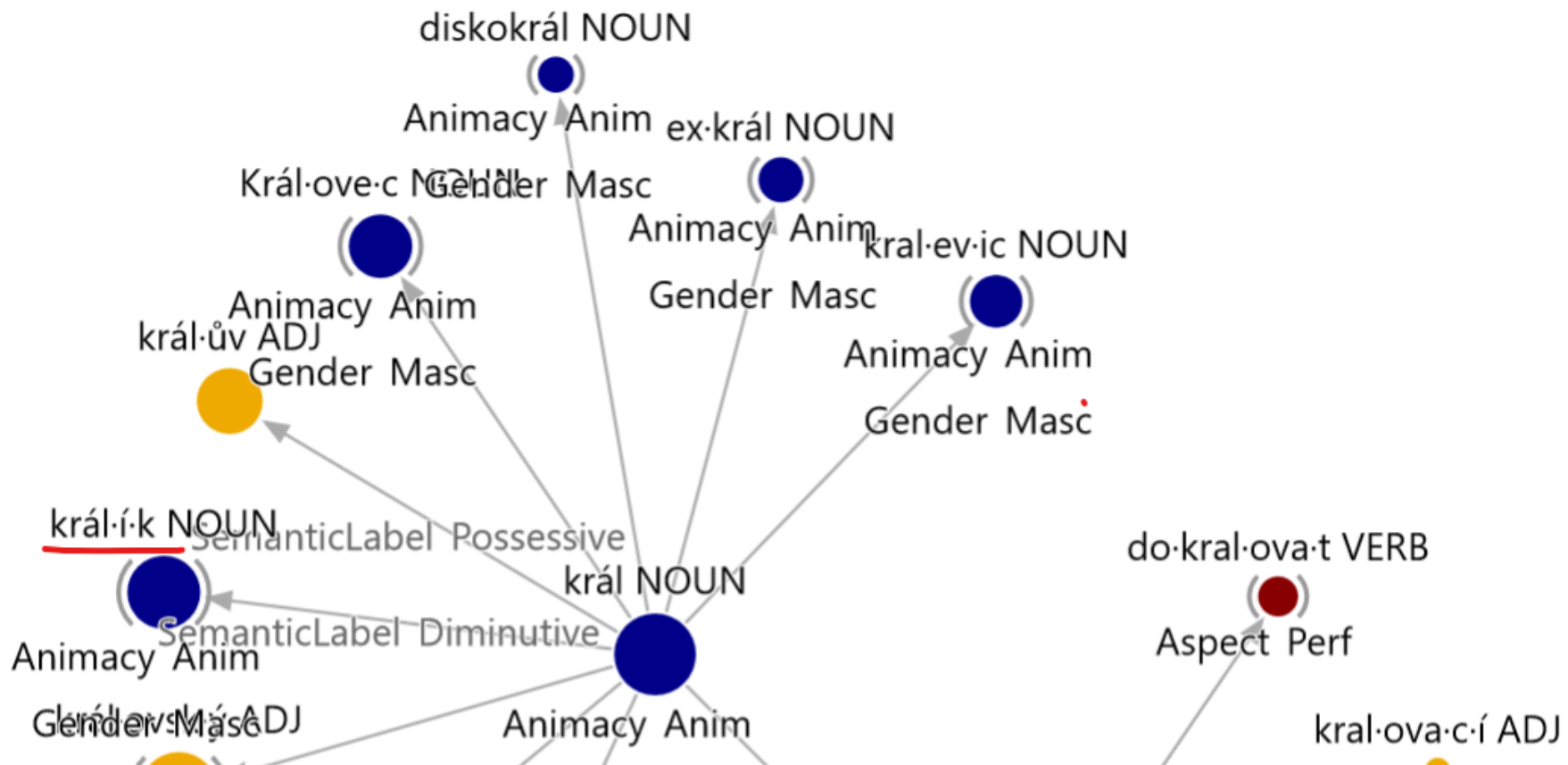
Relative corpus frequency

100 000 000 parts per billion	100 ppb
1 000 000 ppb	1 ppb

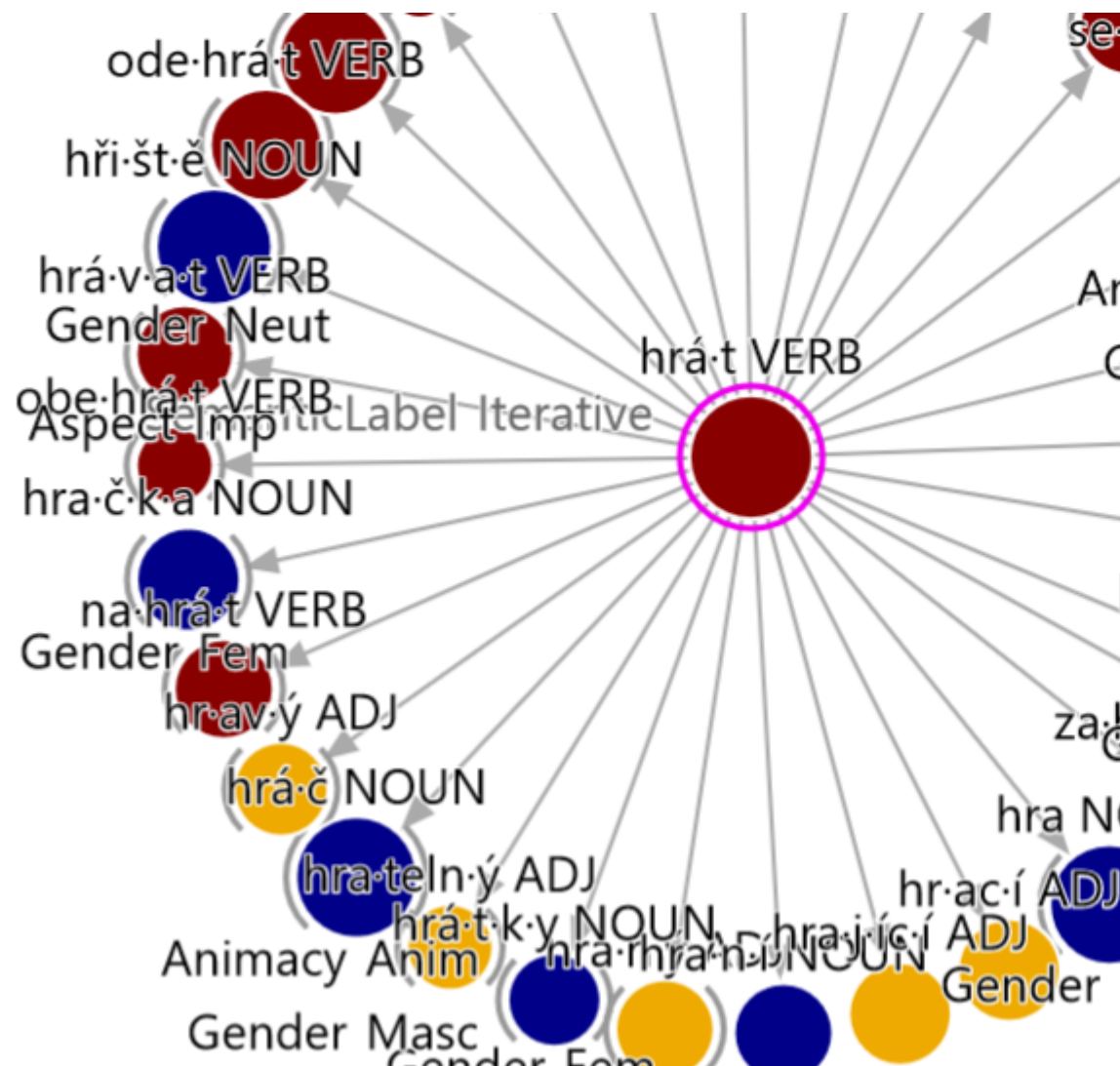
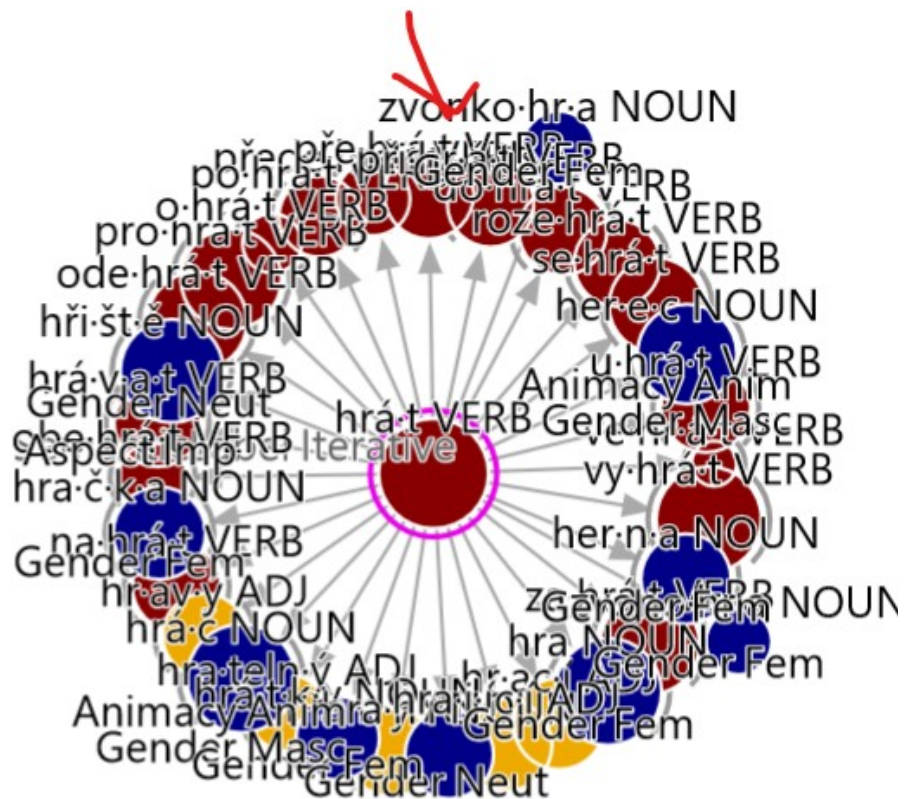
kralovat

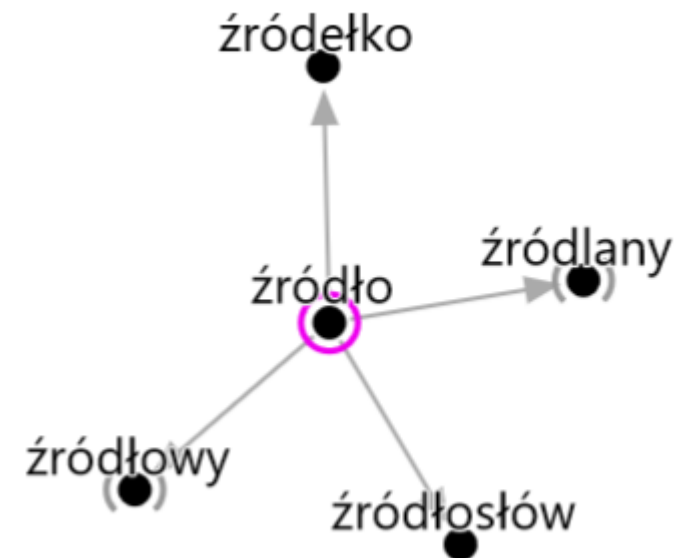
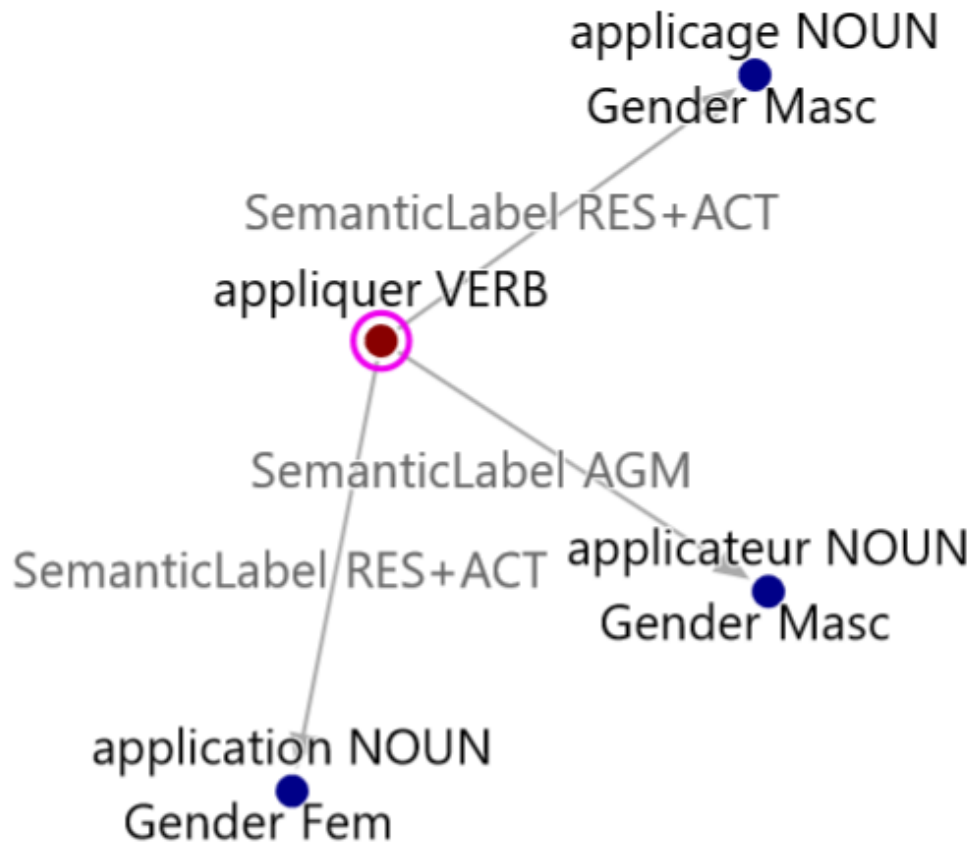
?králík

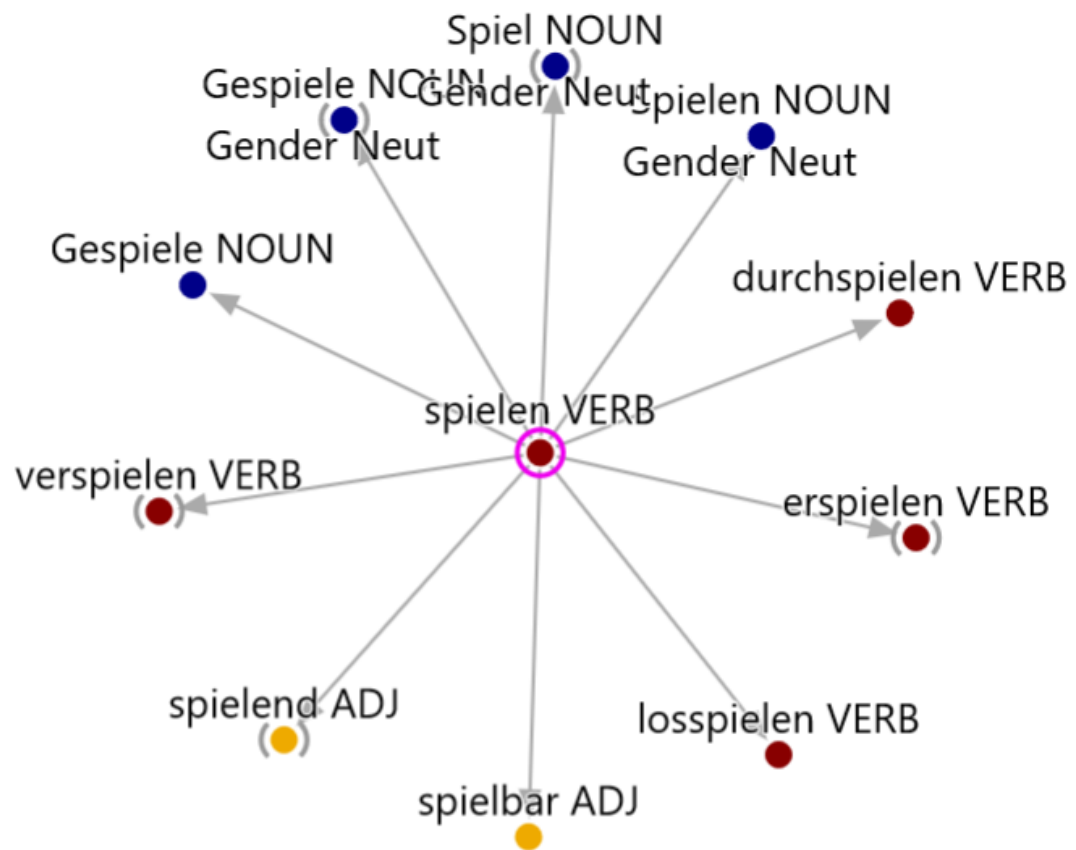
hrát

Aplikace na další jazyky (např. fr. *appliquer* nebo pol. *źródło*)

Němčina

Četba: Dů – na příště

- Prostudujte [www stránky ÚFAL](#)
- články v IS_studijní materiály